

Litwa w Inicjatywie Trójmorza: Sposoby oddziaływania małego państwa na kierunek współpracy regionalnej

Główne pytanie badawcze dotyczy sposobów, za pomocą których małe państwo oddziałuje na kierunek współpracy regionalnej. Jako *case study* wybrałam aktywność Litwy w Inicjatywie Trójmorza (3SI). Analizuję trzy elementy dotyczące warstwy instytucjonalnej tej współpracy: po pierwsze – szczyt 3SI w Wilnie, kończący roczne przewodnictwo Litwy, po drugie – listę projektów priorytetowych 3SI oraz po trzecie – Fundusz Inwestycyjny 3SI. Litwa za pomocą różnych instrumentów oddziałuje na kierunek działalności 3SI, by był zgodny z jej priorytetami. Badane przykłady ukazują, że przy użyciu swoich zasobów skutecznie realizuje zadania i osiąga cele, które inne państwa osiągają angażując znacznie większe środki.

S ł o w a k l u c z o w e: Litwa, Inicjatywa Trójmorza, 3SI, UE, małe państwa.

Lithuania in the Three Seas Initiative: How a Small State Can Influence the Direction of Regional Cooperation

The main research question is how a small state influences regional cooperation. I chose Lithuania's activity in the Three Seas Initiative (3SI) as a case study. I examine three elements related to the institutional dimension of this cooperation: first, the 3SI summit in Vilnius, which concluded Lithuania's one-year presidency of the 3SI; second, the list of 3SI priority projects; and third, the 3SI Investment Fund. Lithuania uses various instruments to influence the direction of 3SI's activities so that they align with its priorities. The examined examples demonstrate that, by leveraging its resources, Lithuania successfully performs tasks and achieves goals that other states attain by engaging significantly greater means.

K e y w o r d s: Lithuania, Three Seas Initiative, 3SI, EU, small states.

AGNIESZKA ORZELSKA-STĄCZEK

Instytut Studiów Politycznych

Polska Akademia Nauk

ORCID: 0000-0002-3070-563X

aorzel@isppan.waw.pl

LITWA W INICJATYWIE TRÓJMORZA: SPOSOBY ODDZIAŁYWANIA MAŁEGO PAŃSTWA NA KIERUNEK WSPÓŁPRACY REGIONALNEJ¹

Polityka zagraniczna małych państw, specyfika ich funkcjonowania i charakterystyka wyzwań, z jakimi się mierzą, są szeroko opisane w literaturze naukowej i stanowią wyodrębniony obszar badawczy. W tym artykule moje główne pytanie badawcze dotyczy sposobów, za pomocą których małe państwo oddziałuje na kierunek współpracy regionalnej. Jako *case study* wybrałam aktywność Litwy w Inicjatywie Trójmorza (3SI). Jest to format rozwijający się od ponad dziesięciu lat, w którym Litwa uczestniczy od początku, a w 2024 roku zorganizowała szczyt prezydentów 3SI oraz Forum Biznesu. Organizacja takiego dużego, kulminacyjnego wydarzenia dyplomatycznego i biznesowego to swoisty rodzaj testu, ukazujący potencjał państwa-gospodarza, jego sposób oddziaływania na środowisko międzynarodowe, możliwości i ograniczenia z tym związane. Na tym się koncentruję w pierwszej części artykułu. W drugiej części skupiam się na liście projektów priorytetowych 3SI, stanowiącej oryginalny element 3SI. Opracowanie takiej listy projektów jest próbą przeniesienia współpracy z poziomu dyplomacji prezydentów na poziom międzyrządowej współpracy gospodarczej. Realizacja konkretnych, dużych i małych projektów

¹ W artykule korzystam z wyników projektu pt. *Centrum Badawcze Inicjatywy Trójmorza przy ISP PAN*. Projekt jest dofinansowany ze środków budżetu państwa w ramach programu Ministra Edukacji i Nauki pod nazwą „Nauka dla Społeczeństwa”, nr projektu NdS/543014/2022/2022, kwota dofinansowania 1 500 000, całkowita wartość projektu 1 547 200 PLN, <https://trojmorze.isppan.waw.pl/>.

infrastrukturalnych w Europie Środkowej jest tym, co państwa najbardziej motywuje do współdziałania w formacie 3SI. Kończącą część poświęcam aktywności Litwy w Funduszu Inwestycyjnym Inicjatywy Trójmorza (FIIT). Fundusz ten ma złożoną podmiotowość – początkowo oczekiwano, że będzie to potencjalny instrument dotacyjny, służący wsparciu realizacji strategicznych inwestycji regionalnych, ale z czasem ta koncepcja się zmieniła i fundusz stał się samodzielnym podmiotem prawnym, który zapewnia zyski inwestorom z pięciu zrealizowanych inwestycji. Podczas gdy 3SI pozostaje luźną formą współpracy, to fundusz funkcjonuje jako jasno określony pod względem prawnym podmiot komercyjny. Ale jego związki z 3SI pozostają silne. Te trzy elementy wybrałam ze względu na to, że dotyczą bezpośrednio warstwy instytucjonalnej współpracy w ramach 3SI, w jej różnych wymiarach i pozwalają znaleźć odpowiedzi na postawione pytania badawcze: w jaki sposób małe państwo oddziałuje na kierunek współpracy regionalnej, jakie ma możliwości i ograniczenia z tym związane.

Przyjmuję ujęcie instytucjonalne, traktując instytucjonalizację „jako proces budowania instytucji i tworzenia aktorów instytucjonalnych oraz jako stan zinstytucjonalizowania pewnego obszaru rzeczywistości społecznej”². Zdaniem czołowego przedstawiciela neoliberalizmu R. Keohane „instytucje są trwałymi i połączonymi zestawami reguł (formalnych i nieformalnych), które określają role behawioralne, ramy aktywności i kształtują oczekiwania”³. Pod względem teoretycznym kieruję się założeniami neoliberalnego instytucjonalizmu, którego fundament mieści się w nurcie liberalizmu i opiera się na optymistycznej wizji rzeczywistości, w której państwa mogą odnosić korzyści ze współpracy. Jednak punktem wyjścia są założenia teorii

² Z. Czachór, A. Jaskulski, *Instytucje i instytucjonalizm w analizie integracji i Unii Europejskiej*, w: J. Czaputowicz (red.), *Studia europejskie. Wyzwania interdyscyplinarności*, Warszawa 2014, s. 174; M. Alvesson, A. Spicer, *Neo-Institutional Theory and Organization Studies: A Mid-Life Crisis?*, „Organization Studies”, <https://doi.org/10.1177/0170840618772610> [dostęp: 10.02.2025]; J.S. Duffield, *What Are International Institutions*, „Political Science Faculty Publications” 2007, https://scholarworks.gsu.edu/political_science_facpub/39 [dostęp: 10.02.2025]; B. Surmacz, *Instytucja dyplomacji w czasach zmiany*, w: M. Pietraś, S. Michałowski, I. Hofman (red.), *Państwo w czasach zmiany*, Lublin 2018, s. 249–250. Pisałam też o tym w artykule pt. *Problem instytucjonalizacji współpracy regionalnej w Europie Środkowej na przykładzie Inicjatywy Trójmorza i Funduszu Trójmorza*, „Analizy Międzynarodowe” 2022, nr 2 (4), s. 49–55.

³ “Institutions are persistent and connected sets of rules (formal and informal) that prescribe behavioral roles, constrain activity, and shape expectations”, R. O. Keohane, *International Institutions: Two Approaches*, „International Studies Quarterly” 1988, nr 32 (4), s. 383–384. Zob. także: idem, C.N. Murphy, *International Institutions*, w: M. Hawkesworth, M. Kogan (red.), *Encyclopedia of Government and Politics*, s. 871.

realizmu: „państwa są głównymi aktorami, system międzynarodowy jest anarchiczny, siła państw odgrywa dużą rolę. Silni mogą zyskać przewagę nad słabymi. Mimo to (...) liberalny rdzeń pozostał nienaruszony, a mianowicie idea, że instytucje międzynarodowe mogą ułatwiać współpracę”⁴. W tym ujęciu instytucje międzynarodowe, które mogą przybierać mniej lub bardziej sformalizowaną postać, odgrywają istotną rolę na scenie międzynarodowej. Służą rozwiązywaniu wspólnych problemów i prowadzą do jakościowej zmiany w relacjach między państwami. Pomagają eliminować brak zaufania, wzajemny strach, czyli typowe problemy związane z anarchią panującą w środowisku międzynarodowym⁵. Przede wszystkim służą działaniom na rzecz interesu wspólnego, na rzecz osiągania korzyści przez państwa, z akcentem na dobrobyt obywateli, kwestie ekonomiczne i społeczne. Korzyści są rozpatrywane w kategoriach absolutnych, a nie jako korzyści relatywne o sumie zerowej, jak to ujmują realiści.

Teoria neoliberalnego instytucjonalizmu pomaga wyjaśnić powstanie i rozwój 3SI. Format ten łączący 13 państw ukazuje, że do zbudowania połączeń infrastrukturalnych łączących północ i południe wschodniej części UE potrzebne są nowe formy współpracy, służące artykułowaniu i realizacji tych potrzeb w sposób skoordynowany. Celem jest wzmocnienie regionu, UE i wspólnoty transatlantyckiej. Idea połączeń infrastrukturalnych w ramach 3SI jest oparta na dążeniu do zdynamizowania rozwoju gospodarek i podniesieniu poziomu życia mieszkańców zgodnie z interesami poszczególnych państw i z ich wspólnym interesem.

Zmiany w środowisku bezpieczeństwa związane z agresją Rosji sprawiły, że format ten nabrał nowego znaczenia. Jednak wymiar militarny infrastruktury transportowej, energetycznej i cyfryzacyjnej ma w tym przypadku znaczenie tylko dodatkowe, z pewnością istotne w obliczu zagrożenia. Ale nawet po zakończeniu wojny na Ukrainie motywacja, jaka leży u podstaw współpracy w ramach 3SI, nie straciła na aktualności. Czynnikiem sprawczym napędzającym tę współpracę państw Europy Środkowej jest troska o dobrobyt mieszkańców, o rozwój gospodarczy, czemu ma służyć usunięcie barier utrudniających transport i komunikację. W tym sensie dla wyjaśnienia

⁴ R. Jackson, G. Sørensen, *Wprowadzenie do stosunków międzynarodowych. Teorie i kierunki badawcze*, Kraków 2012, s. 135; J. Czaputowicz, *Mapa współczesnego liberalizmu: Neoliberalny instytucjonalizm, nowy liberalizm, liberalny internacjonalizm*, w: E. Haliżak, R. Ożarowski, A. Wróbel (red.), *Liberalizm i neoliberalizm w nauce o stosunkach międzynarodowych. Teoretyczny pluralizm*, Warszawa 2016, s. 21.

⁵ R. Jackson, G. Sørensen, *Wprowadzenie do stosunków międzynarodowych*, s. 115.

zachowań państw decydujących się na współpracę w ramach 3SI dużą wartość eksplanacyjną mają właśnie założenia neoliberalnego instytucjonalizmu. W nauce o stosunkach międzynarodowych nie zamyka to drogi do poszukiwania innych teorii, które mogą być pomocne do wyjaśnienia mechanizmów współpracy i do pogłębienia refleksji na ten temat.

W niniejszym artykule nie opisuję problemu definicji „małego państwa”. Zwrócę uwagę na ujęcie przyjęte przez Ievę Grumbinaitē, w którym główne kryterium małego państwa UE odnosi się do liczby ludności⁶, a także na definicję Piotra Bajdy⁷ oraz G. Baldacchino i A. Wivela⁸. Bez względu na to, którą z tych definicji wybierzemy, Litwa, licząca 2,8 mln ludności będzie zaliczona do kategorii państw małych.

Z badań o małych państwach wynika, że chętnie biorą one udział w różnych formach współpracy multilateralnej, wyróżniają się umiejętnym wykorzystaniem swych zasobów, aby realizować cele i osiągać podobne rezultaty, jakie duże państwa osiągają angażując dużo większe środki. W przypadku Litwy należy podkreślić półroczną prezydencję w UE w 2013 roku, a także organizację szczytu NATO w 2023 roku. Litwa sprawowała też mniej nagłośnione medialnie prezydencje, m.in. w Radzie Ministrów Rady Europy (2001–2002, 2024⁹) oraz w Radzie Państw Morza Bałtyckiego (1989–1999, 2009–2010, 2020–2021¹⁰). W kontekście badanego tu tematu ważne znaczenie ma prezydencja Litwy w Forum Transportu Międzynarodowego (ITF) w latach 2023–2024. Jedno z najważniejszych wydarzeń tej ostatniej prezydencji zostało też wpisane w oficjalny program szczytu 3SI i Forum Biznesu¹¹ jako wydarzenie towarzyszące.

⁶ “A small state is a state characterised by a slimmer population than the average member state of the organization in question.”, I. Grumbinaitē, *The Rotating European Union Council Presidency and Small Member States. Small States, Big Challenge*, London 2024, s. 18.

⁷ P. Bajda, *Małe państwo europejskie na arenie międzynarodowej. Polityka zagraniczna Republiki Słowackiej w latach 1993–2016*, Kraków–Warszawa 2018, s. 23–82.

⁸ G. Baldacchino, A. Wivel (red.), *Handbook on the Politics of Small States*, Cheltenham 2020, s. 2–25.

⁹ <https://www.urm.lt/en/lithuanian-presidency-of-the-committee-of-ministers-of-the-council-of-europe-may-november-2024/presidency-programme/2184> [dostęp: 10.02.2025].

¹⁰ <https://www.urm.lt/en/lithuania-in-the-region-and-the-world/regional-cooperation/council-of-the-baltic-sea-states-cbss/1005> [dostęp: 10.02.2025].

¹¹ Lithuania’s Minister of Transport and Communications, Marius Skuodis: „This is the flagship event of the Lithuanian Presidency of the International Transport Forum, aimed to explore ways for ITF member states and the broader international community to further enhance cooperation and support to Ukraine in the field of transport”. <https://www.itf-oecd.org/transport-ministers-meet-lithuania-their-second-high-level-dialogue-ukraine> [dostęp: 10.02.2025].

Ciekawe wyniki badań dotyczące prezydencji Litwy w Radzie UE przedstawia Ieva Grumbinaitė w monografii pt. *The Rotating European Union Council Presidency and Small Member States. Small States, Big Challenge*¹². Wśród innych lektur zwracam uwagę na prace: pod red. Giedriusa Česnakasa i Justinasa Juozaitisa pt. *European Strategic Autonomy and Small States' Security In the Shadow of Power*¹³, pod red. Piotra Bajdy pt. *Small States within the European Union. Challenges – Dilemmas – Strategies*, pod red. Godfrey Baldacchino i Andersa Wivela pt. *Handbook on the Politics of Small States*¹⁴, monografię Piotra Bajdy pt. *Małe państwo europejskie na arenie międzynarodowej. Polityka zagraniczna Republiki Słowackiej w latach 1993–2016*¹⁵, w której bada sposoby oddziaływania małych państw w środowisku międzynarodowym. Do najważniejszych lektur dotyczących *stricto* Litwy w kontekście 3SI należą artykuły: Gediminasa Varvuolisa i Gediminasa Vitkusa pt. *Lithuania: The Search for Synergies* w pracy pod red. Andris Sprūds i Mārtiņš Vargulis pt. *Three Seas Initiative. Mapping National Perspectives*¹⁶, Przemysława Żurawskiego vel Grajewskiego *Litwa wobec Inicjatywy Trójomorza w kontekście nadchodzącego szczytu IT w Wilnie*¹⁷, Andrzeja Pukszy i Roberta Eismontasa pt. *Lithuania and the Three Seas Initiative: From Scepticism to Leadership* w monografii zbiorowej pod moją redakcją pt. *The Three Seas Initiative. An Original Concept of Regional Cooperation in Different Approaches*¹⁸. Ambasador G. Varvuolis, który w MSZ Litwy pełnił funkcję Ambasadora ds. Konektywności i 3SI, napisał cenne wprowadzenie ww. monografii¹⁹, a swoją wiedzę podzielił się też jako autor artykułu pt. *The Three Seas Initiative: New Breathing for North-South Connectivity in the Context of Current Geopolitical Shifts in Europe* w czasopiśmie

¹² Zob.: przypis 6.

¹³ G. Česnakas, J. Juozaitis (red.), *European Strategic Autonomy and Small States Security in the Shadow of Power*, London–New York 2023.

¹⁴ Zob.: przypis 8.

¹⁵ Zob.: przypis 7.

¹⁶ A. Sprūds, M. Vargulis (red.), *Three Seas Initiative: Mapping National Perspectives*, Ryga 2022.

¹⁷ P. Żurawski vel Grajewski, *Litwa wobec Inicjatywy Trójomorza w kontekście nadchodzącego szczytu IT w Wilnie*, <https://trojmorze.isppan.waw.pl/publikacje-w-ramach-centrum-badawczego-3si/litwa-wobec-inicjatywy-trojmorza-w-kontekście-nadchodzącego-szczytu-it-w-wilnie-11-kwietnia-2024-roku/> [dostęp: 10.02.2025].

¹⁸ A. Pukszo, R. Eismontas, *Lithuania and the Three Seas Initiative: From Scepticism to Leadership*, w: A. Orzelska-Stączek (red.), *The Three Seas Initiative. An Original Concept of Regional Cooperation in Different Approaches*, Warszawa 2024, s. 109–132.

¹⁹ G. Varvuolis, *Foreword*, w: A. Orzelska-Stączek (red.), *The Three Seas Initiative. An Original Concept of Regional Cooperation in Different Approaches*, Warszawa 2024, s. 7–10.

„Lithuanian Foreign Policy Review”²⁰. Niniejszy artykuł został oparty w dużej mierze na wynikach projektu pt. *Centrum Badawcze 3SI przy ISP PAN*. Dokładny przegląd literatury na temat 3SI jest opublikowany na stronie projektu²¹. Wizyty studyjne na Litwę i do pięciu innych stolic Europy Środkowej, udział w Forach Biznesu przy szczytach 3SI w Bukareszcie i w Wilnie, a także współpraca przy organizowaniu międzynarodowych konferencji naukowych towarzyszących szczytom, były dla mnie źródłem wiedzy empirycznej i inspiracją do pogłębienia wiedzy teoretycznej.

SZCZYT 3SI I FORUM BIZNESU W WILNIE KOŃCZĄCE ROCZNE PRZEWODNICTWO LITWY

Litwa uczestniczy w 3SI od samego początku, choć początkowo z pewną rezerwą. Zdaniem A. Pukszty i R. Eismontasa, jej stanowisko ewoluowało od sceptycyzmu do roli przywódczej w tym formacie²². Czynniki decydującymi o zmianie nastawienia były dołączenie do 3SI w roli partnerów strategicznych: USA, Niemiec i Komisji Europejskiej, a także zmiana środowiska międzynarodowego po agresji Rosji na Ukrainę. Jednak mimo nawet pewnych początkowych niejasności wokół 3SI prezydenci Litwy brali udział we wszystkich kolejnych szczytach tej inicjatywy 3SI.

Zdaniem A. Kosowskiej, małe państwa korzystają z wielu różnych strategii, by minimalizować lub kompensować relatywny brak swej siły i w polityce zagranicznej często korzystają z niskokosztowych i efektywnych metod, do których należy, zamiast dyplomacji bilateralnej, dyplomacja wielostronna²³. Dzięki aktywności w różnych formach współpracy małe państwa mają szansę wywierać większy – niż wynikałoby to z ich potencjału – wpływ na kształtowanie środowiska międzynarodowego, mają większy dostęp do informacji i do poziomu decyzyjnego głównych graczy²⁴. Wymaga to jednak wysiłku dyploma-

²⁰ G. Varvuolis, *The Three Seas Initiative: New Breathing for North–South Connectivity in the Context of Current Geopolitical Shifts in Europe*, „Lithuanian Foreign Policy Review” 2024, nr 41, s. 35–39.

²¹ <https://trojmorze.isppan.waw.pl> [dostęp: 10.02.2025].

²² A. Pukszto, R. Eismontas, *Lithuania and the Three Seas Initiative*, s. 109.

²³ A. Kosowska, *Duża Unia małych krajów – państwa małe w Unii Europejskiej*, w: R. Żelichowski (red.), *Małe państwa Europy Zachodniej i terytoria o statusie specjalnym*, Warszawa 2008.

²⁴ Więcej: A. Orzelska-Stączek, *The Three Seas Initiative as an Opportunity and a Challenge for Small States*, w: P. Bajda (red.), *Small States within the European Union. Challenges – Dilemmas – Strategies*, Warszawa 2023, s. 134.

tycznego i organizacyjnego, które dla państw małych mogą stanowić wyzwanie, zwłaszcza przy licznych istniejących formatach współpracy. Stąd powstaje konieczność optymalnego i rozważnego lokowania zasobów, jakimi dysponuje małe państwo, aby uwzględnić korzyści i ryzyka z tym związane²⁵. Zaangażowanie w 3SI wynikało z oceny, że korzyści będą przeważać, wzmacniając pozycję międzynarodową Litwy. Decyzja o organizacji szczytu prezydentów 3SI świadczyła o gotowości do podjęcia takiego wyzwania, które jest pewnego rodzaju testem i pokazem umiejętności dyplomatycznych i organizacyjnych władz każdego państwa-gospodarza. Tak też było w przypadku szczytu w Wilnie w 2024 roku.

W Europie Środkowej dużą grupę stanowią państwa o liczbie ludności mniejszej niż 10 mln i to one mają duży wpływ na kształt instytucjonalny form współpracy. 3SI to projekt oparty na modelu dyplomacji na szczycie (*summit diplomacy*)²⁶, służący wsparciu rozwoju infrastrukturalnego. Model takiej luźnej niskokosztowej formy współpracy, bez zaplecza w postaci stałych struktur biurokratycznych, zyskał popularność w tej części Europy, bo pod wieloma względami jest uznawany przez małe państwa za optymalny. Po pierwsze, w pewnej mierze imituje organizację i zapewnia część związanych z tym korzyści, ale nie generuje stałych kosztów; po drugie, ze względu na swą elastyczność nie jest źródłem sztywnych zobowiązań, które mogłyby zmuszać państwa do określonych zachowań²⁷. Wynika to też z jego relatywnie wysokiej skuteczności wpływania na zachowania innych aktorów, przy dużej elastyczności i niskich kosztach funkcjonowania. Ponadto pozwala uniknąć wzmocnienia pozycji jednego państwa, w którym ulokowana byłaby stała siedziba organizacji, jednak za cenę relatywnego osłabienia pozycji innych państw. Wzrost poziomu biurokratyzacji formatu współpracy wymusiłby rozwój funkcji kontrolnych, co oznaczałoby wzrost kosztów z tym związanych. Państwa Europy Środkowej wybierają często luźny model kierując się dążeniem do maksymalizacji korzyści przy jednoczesnej optymalizacji kosztów zarządzania konkretnym zadaniem. Temat instytucjonalizacji 3SI w rozumieniu powołania stałych struktur, przynajmniej sekretariatu, pojawia się regularnie i kończy na braku akceptacji

²⁵ P. Bajda, *Małe państwo europejskie na arenie międzynarodowej. Polityka zagraniczna Republiki Słowackiej w latach 1993–2016*, Kraków-Warszawa 2018.

²⁶ J. Błaszczak, *Different Forms of Summit Diplomacy. Case Study Analysis of the Visegrád Group, the Bucharest Nine, and the Three Seas Initiative*, „Romanian Journal of European Affairs” 2024, t. 24, nr 1, s. 127–141.

²⁷ Pisałam o tym w: A. Orzelska-Stączek, *The Three Seas Initiative as an Opportunity*.

takego rozwiązania. Warto podkreślić, że 3SI nie jest organizacją międzynarodową, nie jest instytucją w ujęciu prawnym. Współpraca w ramach 3SI osiągnęła jednak stopień trwałości i powtarzalności, stanowi względnie trwałą konstrukcję, powołaną w procesie negocjacji międzynarodowych, dzięki czemu spełnia kryteria instytucji w szerszym znaczeniu tego pojęcia, stosowanym w stosunkach międzynarodowych. W nauce nie ma jednego precyzyjnego terminu dla takich form współpracy. Sami uczestnicy w deklaracji z 2024 roku określili 3SI mianem „platformy koordynacji strategicznych interesów regionu”²⁸.

Trzonem 3SI pozostaje niezmiennie dyplomacja, na szczycie wzbogacona o rozwój współpracy w innych wymiarach, w tym biznesowy, finansowy, regionalny, np. organizowane są co roku: Forum Biznesu, Samorządowy Kongres Trójmorza i Forum Gospodarcze, jako osobny podmiot prawny rozwija się Fundusz Inwestycyjny Inicjatywy Trójmorza²⁹. Brak stałych instytucji administracyjnych Inicjatywy Trójmorza, podstawy traktatowej i regulacji prawnych wpływa na dużą elastyczność formuły każdego ze szczytów. Kształtuje się ona na bazie zwyczaju, w oparciu o wcześniej realizowany model z elementami wprowadzonymi przez konkretne państwo-gospodarza. Niektóre te elementy są powtarzane z roku na rok, inne się zmieniają. Struktura organizacyjna szczytów 3SI obejmuje zasadniczo trzy spośród nich: po pierwsze, jednodniowe spotkanie prezydentów, którzy przyjmują deklarację. Po drugie, od 2018, tj. od szczytu w Bukareszcie, integralnym punktem szczytów 3SI stało się Forum Biznesu. Trzecim elementem są oficjalne wydarzenia towarzyszące.

W kwietniu 2024 roku władze Litwy zorganizowały szczyt Inicjatywy Trójmorza i Forum Biznesu, z udziałem ponad tysiąca uczestników³⁰. Na szczyt do Wilna, którego gospodarzem był prezydent Litwy Gitanas Nausėda, przyjechali prezydenci Bułgarii – Rumen Radev, Czech – Petr Pavel, Estonii – Alar Karis, Łotwy – Edgars Rinkēvičs, Polski – Andrzej Duda, Rumunii – Klaus Iohannis, Ukrainy – Wołody-

²⁸ Wspólna deklaracja z IX Szczytu Inicjatywy Trójmorza w Wilnie, 11 kwietnia 2024, <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/wspolna-deklaracja-9-szczytu-inicjatywy-trojmorza-w-wilnie,83860> [dostęp: 10.02.2025].

²⁹ A. Orzelska-Stączek, *Fundusz Inwestycyjny Inicjatywy Trójmorza: Geneza i etapy rozwoju*, „Studia Polityczne” 2023, t. 51, nr 1; J. Wilczek, A. Rudowski, *Fundusz Trójmorza. W stronę instytucjonalizacji Inicjatywy?*, Warszawa 2021, https://interethnium.pl/wp-content/uploads/2022/01/BAROMETER_3_final.pdf [dostęp: 10.02.2025].

³⁰ G. Varvuolis, *The Three Seas Initiative: New Breathing for North-South Connectivity in the Context of Current Geopolitical Shifts in Europe*, „Lithuanian Foreign Policy Review” 2024, nr 41.

myr Zełenski, Węgier – Tamás Sulyok, Czarnogóry – Jakov Milatović, a także premier Grecji – Kiriakos Mitsotakis i premier Mołdawii – Dorin Recean³¹. W porównaniu do szczytu z 2023 roku w Bukareszcie widoczne były pewne zmiany. Na poziomie organizacyjnym to przede wszystkim skumulowanie oficjalnych wydarzeń z udziałem najważniejszych gości do jednego dnia, a także ograniczenie liczby uczestników i wyższy próg selekcji przy rejestracji. Podczas gdy szczyt 3SI to z założenia format prezydencki, łączący głowy państw, to gospodarzami Forum Biznesu są zazwyczaj premierzy. Na szczycie w Rumunii w 2023 roku jeden dzień był poświęcony na spotkania prezydentów, drugi dzień – na Forum Biznesu. Litwini wprowadzili inne rozwiązanie – Forum Biznesu otwarto uroczystie 11 kwietnia o godz. 9:15, w tym samym dniu o godz. 14 rozpoczął się szczyt głów państw. Cała część oficjalna zamknęła się zatem w jednym dniu. Przyjęte rozwiązanie pomogło ograniczyć w wymiarze czasowym wysiłek logistyczny i organizacyjny, przy kumulacji zadań, bez redukcji celów szczytu. Taka kumulacja była jednym ze sposobów osiągnięcia zakładanych rezultatów przy optymalizacji wykorzystania dostępnych zasobów.

Państwo goszczące szczyt ma kluczowy wpływ na szczegóły agendy i na listę zaproszonych gości. Organizacja takiego wydarzenia, a także związane z tym przewodnictwo w 3SI, to instrumenty o największej sile oddziaływania, jakimi państwo może dysponować w ramach tego formatu. Każde z państw 3SI ma taką możliwość, ale nie jest to obowiązek i dotąd kilka państw nie wyraziło takiej woli. Na poziomie dyplomatycznym w Wilnie osiągnięto sukces, jakim było przybycie licznych delegacji o najwyższej randze – wspomniany udział z państw 3SI siedmiu prezydentów oraz premiera, ponadto trzech innych prezydentów i premier oraz wysocy przedstawiciele kilku państw i instytucji.

³¹ J. Błaszczak, *Szczyt Trójmorza w Wilnie*, <https://trojmorze.isppan.waw.pl/szczyty-trojmorza/szczyt-trojmorza-w-wilnie> [dostęp: 10.02.2025]; „Among other participants of the 3SI Summit were also representatives of the strategic partners and guests – Mr. Virginijus Sinkevičius, Commissioner for the Environment, Oceans and Fisheries, European Commission, Dr. Anna Lührmann, Minister of State for Europe, Federal Foreign Office of the Federal Republic of Germany, Mr. Geoffrey Ross Pyatt, Assistant Secretary of State for Energy Resources, USA, Mr. Jakov Milatović, President of Montenegro, Mr. Durmuş Üñüvar, Deputy Minister of Transport and Infrastructure, Republic of Türkiye, Mr. Jukka Salovaara, Permanent State Secretary, Ministry for Foreign Affairs, Republic of Finland, Mr. Chris Barton, His Majesty's Trade Commissioner for Europe, United Kingdom, and Ms. Maria Lledó Laredo, Secretary General for European Affairs, Kingdom of Spain”, <https://3seas.eu/about/past-summits/vilnius-summit-2024>. Zob. także program Forum Biznesu <https://3seas.eu/event/business-forum-agenda> [dostęp: 22.08.2025].

W Forum Biznesowym zarejestrowali się uczestnicy z 630 podmiotów z 36 państw, w tym ze wszystkich państw 3SI, z większości państw UE, a także m.in. z Korei Płd., Japonii i USA. Do Wilna przyciągnięto partnerów organizujących ponad dwadzieścia oficjalnych wydarzeń towarzyszących szczytowi 3SI (tabela 2), co było rekordową liczbą. Odbywały się one przez trzy dni w różnych miejscach stolicy i nie tylko, obejmowały szerokie spektrum zagadnień związanych ze współpracą regionalną. Selekcja tych wydarzeń i zgoda na wpisanie ich do agendy szczytu należały do władz Litwy. Warto zwrócić uwagę na wydarzenie towarzyszące pt. *International Transport Forum (ITF). High-level Dialogue for Ukraine 2024*, zorganizowane w Trokach 10 kwietnia 2024 roku³². Litwa jednocześnie sprawowała prezydencję w ITF oraz w 3SI i takie rozwiązanie pozwoliło połączyć ich potencjał. Wydarzenia towarzyszące, ich zakres przedmiotowy, podmiotowy, miejsce w oficjalnej agendzie, oddźwięk stanowią ciekawy osobny temat badawczy, ale z racji ograniczonego miejsca nie będą szerzej omawiane w tym artykule.

Ogłoszona w Wilnie informacja o dołączeniu Japonii do grona partnerów strategicznych 3SI wpłynęła na wzrost zainteresowania szczytem. W myśl przyjętej tam deklaracji, udział Japonii przyczyni się do osiągnięcia celów 3SI i wzmocnienia jej powiązań z globalnymi łańcuchami dostaw, a w szczególności z regionem Indo-Pacyfiku. Ale tym, co w mediach wręcz przyćmiło sam szczyt, był przyjazd prezydenta Ukrainy W. Zelenskiego, wymagający zapewnienia najwyższych standardów bezpieczeństwa. W sumie osiągnięto większy poziom mediatyzacji szczytu niż w poprzednich latach (z wyjątkiem 2017 roku, gdy na szczyt przyjechał prezydent USA D. Trump). Wilno na kilka dni stało się ważnym miejscem światowej dyplomacji, przyciągającym uwagę mediów. Był to też sposób na nagłośnienie kwestii, które dla Litwy pozostawały szczególnie istotne. Ponadto władze Litwy połączyły wymiar współpracy wielostronnej z rozmowami w formacie bilateralnym, o których w oszczędny sposób informowano w mediach.

³² <https://3seas.eu/event/side-events-1/itf-high-level-dialogue-for-ukraine-2024> [dostęp: 22.08.2025].

TABELA 1
Kluczowe elementy szczytu 3SI w Wilnie

3SI SUMMIT	Data, miejsce	Najważniejsze elementy	Uwagi
Szczyt prezydentów Szczegóły: https://3seas.eu/media/three-seas-summit-agenda [dostęp: 22.08.2025].	11 IV godz. 13.30–20.00	• 13:30 Przybycie prezydentów i delegacji do Pałacu Wielkich Książąt Litewskich • Oficjalne przywitanie przez prezydenta Litwy • Wspólne zdjęcie prezydentów • 14:30–17:00 Dyskusja prezydentów • Przyjęcie deklaracji • 17:00 –17:30 Konferencja prasowa • 18:00 –20:00 Oficjalny obiad wydany przez prezydenta Litwy.	Część zamknięta dla osób z zewnątrz.
Forum Biznesu Pełen program: https://3seas.eu/event/business-forum-agenda [dostęp: 22.08.2025].	11 IV godz. 8.00–18.00	Wybrane punkty: • Przemówienie powitalne premier Litwy • Dyskusja pt. <i>3SI: Building Resilience and Prosperity</i> z udziałem prezydentów – Litwy, Polski oraz innych wysokiej rangi uczestników z Komisji Europejskiej, Niemiec, USA.	Około 1000 zarejestrowanych uczestników z 630 podmiotów z 36 państw (rejestracja bezpłatna, wg selekcji organizatora).
Przykładowe wydarzenia towarzyszące Lista wszystkich 20 wydarzeń towarzyszących: https://3seas.eu/event/side-events-1 [dostęp: 22.08.2025].	10–12 IV	• ITF High-level dialogue for Ukraine 2024, Troki, 10 kwietnia 2024, https://3seas.eu/event/side-events-1/itf-high-level-dialogue-for-ukraine-2024 • Międzynarodowa konferencja naukowa <i>The Three Seas Initiative: One Concept, Different Approaches?</i> zorganizowana przez Litewską Akademię Nauk; projekt pt. <i>Centrum Badawcze Inicjatywy Trójomorza</i> ISP PAN, Uniwersytet Łódzki, https://3seas.eu/event/side-events-1/international-scientific-conference-the-three-seas-initiative-one-concept-different-approaches [dostęp: 29.08.2025].	Wydarzenia dostępne wg zasad ustalonych przez organizatora każdego wydarzenia.

Źródło: opracowała A. Orzelska-Stączek na podstawie <https://3seas.eu/media/three-seas-summit-agenda>, <https://3seas.eu/event/business-forum-agenda>, <https://3seas.eu/>

TABELA 2

Lista państw z wyszczególnioną liczbą zarejestrowanych firm/organizacji, z których przybyli uczestnicy Forum Biznesu przy szczycie 3SI w Wilnie, 2024

1.	Kanada	1
2.	Macedonia Północna	1
3.	Nigeria	1
4.	Norwegia	1
5.	Szwecja	1
6.	Holandia	1
7.	Dania	2
8.	Izrael	2
9.	Włochy	2
10.	Republika Korei	2
11.	Szwajcaria	2
12.	Grecja	3
13.	Luksemburg	3
14.	Moldowa	3
15.	Słowenia	3
16.	Austria	4
17.	Francja	4
18.	Hiszpania	4
19.	Węgry	6
20.	Turcja	7
21.	Finlandia	8
22.	Rumunia	9
23.	Belgia	10
24.	Japonia	11
25.	Estonia	15
26.	USA	16
27.	Chorwacja	18
28.	Słowacja	18
29.	Bułgaria	21
30.	Niemcy	25
31.	Łotwa	29
32.	Wielka Brytania	29
33.	Czechy	30
34.	Ukraina	39
35.	Polska	79
36.	Litwa	217

Źródło: opracowała A. Orzelska-Stączek, na podstawie danych z <https://3seas.eu/event/registration> <https://media.voog.com/0000/0046/4166/files/3Seas%20participants.pdf> [dostęp: 22.08.2025].

Od strony merytorycznej głównym wynikiem każdego szczytu 3SI jest **końcowa deklaracja**. Jej treść powstaje w toku negocjacji prowadzonych wiele miesięcy. Nie jest to dokument prawnie wiążący, ale ma oddziaływanie polityczne. Jest publicznie dostępny, publikowany na oficjalnej stronie 3SI, administrowanej przez państwo organizujące szczyt. W deklaracji przyjętej w Wilnie potwierdzono chęć realizacji podstawowych celów 3SI, za jakie uznano wzmocnienie współpracy regionalnej na rzecz budowy odpornej Europy i silniejszego partnerstwa transatlantyckiego. Podkreślono konieczność dalszej konsolidacji 3SI, a także potrzebę wsparcia wysiłków Ukrainy i Republiki Mołdawii na drodze do integracji europejskiej. UE to podstawowy punkt odniesienia dla państw 3SI. We wspomnianym dokumencie podkreślono rolę 3SI w zapewnianiu bezpieczeństwa gospodarczego, odporności i konkurencyjności UE. Mocno zaakcentowano potępienie „niesprowokowanej, nieuzasadnionej i nielegalnej wojny Rosji przeciwko Ukrainie”, jednocześnie wyrażając wsparcie dla Ukrainy, jej suwerenności i integralności terytorialnej. Dużą część deklaracji poświęcono Rosji, stwierdzając, że „musi natychmiast i bezwarunkowo wycofać wszystkie swoje siły zbrojne z całego terytorium Ukrainy w jej uznanych międzynarodowo granicach”³³.

Pierwotne cele 3SI dotyczące rozwoju infrastruktury w Europie Środkowej nabrały w tych okolicznościach nowego znaczenia. W deklaracji zapisano, że

W kontekście niesprowokowanej, nieuzasadnionej i nielegalnej wojny Rosji przeciwko Ukrainie podkreślamy pilną i strategiczną wagę przyspieszenia wysiłków 3SI na rzecz budowy odpornej infrastruktury i poprawy połączeń, w szczególności na osi Północ-Południe, aby przyczynić się do większej konwergencji w ramach UE, przekierowania szlaków transportowych i łańcuchów dostaw oraz wzmocnienia ogólnego bezpieczeństwa i dobrobytu 3SI³⁴.

Mocne zaakcentowanie wsparcia dla Ukrainy, a także zdecydowane potępienie agresywnych działań Rosji, były zgodne z priorytetami polityki zagranicznej i bezpieczeństwa Litwy.

Organizacja szczytu kończy **roczne przewodnictwo w 3SI**. Instytucja przewodnictwa w 3SI funkcjonuje w wymiarze politycznym jako zbiór pewnych zasad postępowania i zadań realizowanych przez państwo organizujące doroczny szczyt. Nie ma uregulowań na poziomie prawno-traktatowym dotyczących tego przewodnictwa, nie ma

³³ Wspólna deklaracja z IX Szczytu Inicjatywy Trójomorza w Wilnie.

³⁴ *Ibidem*.

dokumentu, który określałby listę związanych z tym zadań. W deklaracjach ze szczytów 3SI znajdziemy tylko zapisy, kto zorganizuje kolejny szczyt, lecz ani termin *presidency* ani *chairmanship* się nie pojawia. Niewiele jest publicznie dostępnych informacji o działaniach tzw. *szerpów* w ramach 3SI, czyli koordynatorów ds. 3SI z poszczególnych państw albo konkretnych przygotowaniach do szczytu. Taki niski stopień sformalizowania zasad współpracy niesie określone korzyści i możliwość większej elastyczności. Na przykładzie 3SI, istniejącej już ponad dziesięć lat, obserwujemy postępujący proces instytucjonalizacji współpracy międzynarodowej, wykształcający się zbiór zasad funkcjonowania i reguł działania. Powstał określony schemat organizacyjny dorocznych szczytów prezydentów, ale przewodnictwo w 3SI pozostaje znacznie mniej dookreślone.

W badaniach nad kształtującą się prezydencją w 3SI pomocna okazuje się bogata literatura na temat instytucji prezydencji, jaka wykształciła się w UE. Badając prezydencję Litwy w Radzie UE (w 2013 roku) Ieva Grumbinaitė zwraca uwagę, że traktaty ściśle nie definiują funkcji prezydencji, a duże znaczenie mają nieformalne zasady oparte na ustalonych praktykach. Zbiór zasad i obszar nieformalnych reguł prezydencji rozwijał się, wraz z rosnącą rolą UE, a także liczbą jej kompetencji i członków. Autorka definiuje prezydencję w Radzie UE jako rolę (*position*) państwa członkowskiego UE przez sześć miesięcy, w czasie których przygotowuje ono i przewodniczy spotkaniom na forum Rady i zapewnia wypełnienie agendy. Prezydencja jest określana jako „mechanizm zapewniający instytucjonalną równowagę i równość w ramach UE, zapewniając każdemu państwu członkowskiemu UE sześć miesięcy przewodnictwa bez względu na jego wielkość lub czas członkostwa w UE”³⁵. Ieva Grumbinaitė stwierdza, że z jednej strony prezydencja w Radzie UE jest stosunkowo większym obciążeniem dla państw małych niż dużych. Stanowi większe wyzwanie dla państw z mniejszą administracją i mniejszymi zasobami. Z drugiej strony, małe państwa mają administracje bardziej spersonalizowane, o elastyczniejszych strukturach zdolnych do dostosowania się do zmian pod wpływem czynników zewnętrznych. Autorka zwraca też uwagę na rolę prezydencji jako istotnego elementu przekształcania „oni” w „my”³⁶. Ten element można odnieść także do 3SI – włączenie się w prace nad szczytem wyraźnie przekłada się w późniejsze zaangażowanie w tę współpracę. Do dziś spośród państw 3SI tylko Austria,

³⁵ I. Grumbinaitė, *The Rotating European Union Council Presidency*.

³⁶ *Ibidem*, s. 1.

Czechy i Słowacja nie wyrażały chęci organizacji szczytu; Węgry taką chęć zadeklarowały, ale przekazały później tę funkcję Polsce. Doświadczenia zdobyte w czasie przygotowań do szczytu, budowa kontaktów, wymiana doświadczeń przekładają się na poziom zaangażowania poszczególnych państw w dalszy rozwój współpracy. To otwiera ramy osobnego wymiaru badawczego, dotyczącego roli 3SI w procesach europeizacji i socjalizacji zaangażowanych w tę współpracę państw.

LISTA PROJEKTÓW PRIORYTETOWYCH 3SI

Z perspektywy Litwy 3SI daje wiele możliwości oddziaływania na kierunek rozwoju infrastruktury w obszarach energetyki, transportu i cyfryzacji w Europie Środkowej. Tzw. lista projektów priorytetowych 3SI, zaprezentowana pierwszy raz w 2018 roku, była jednym z konkretnych pomysłów na tej drodze. W zamierzeniu miała ułatwić uzyskanie wsparcia politycznego oraz zachęcenie rządów, firm i instytucji finansowych do współdziałania na rzecz ich realizacji. Wśród krytyki pojawiały się argumenty dotyczące braku zapewnienia finansowania dla tych projektów. Początkowo lista obejmowała około 40 pozycji, w 2022 roku 91, a 2024 roku już 143 projekty. 14 z nich ma status zakończonych, w przypadku 19 zanotowano „istotny postęp”, w kolejnych 15 – „pewien postęp”, a zdecydowana większość ma status „zarejestrowanych”³⁷.

Według danych z 2024 roku, Litwa zgłosiła 12 projektów z listy projektów priorytetowych 3SI, zaliczając się do najbardziej aktywnych państw – więcej projektów zarejestrowały tylko Węgry, Chorwacja i Mołdawia (*Status Report 2024*). W 2024 roku 2 z 12 (16%) projektów zgłoszonych przez Litwę miało status zakończonych (*Installation of Electricity Storage Facilities 200 MW* oraz *Gas Interconnector Republic of Poland-Republic of Lithuania, GIPL*), w 3 (25%) zanotowano duży postęp. To znacznie lepsze wskaźniki od ogólnej średniej (9% zakończonych, 13% „istotny postęp”). Najnowszym, zgłoszonym przez Litwę w 2024 roku, jest projekt *The Green Fuel (Hydrogen) Production Plant and Public Hydrogen Refueling Stations at Port of Klaipėda*³⁸.

W 2019 roku ambasador Litwy w Polsce Eduardas Borisovas mówił w kontekście 3SI, że

³⁷ <https://projects.3seas.eu> [dostęp: 10.02.2025].

³⁸ [https://projects.3seas.eu/projects/the-green-fuel-\(hydrogen\)-production-plant-and-public-hydrogen-refueling-stations-at-port-of-klaipeda-submitted-by-lithuania](https://projects.3seas.eu/projects/the-green-fuel-(hydrogen)-production-plant-and-public-hydrogen-refueling-stations-at-port-of-klaipeda-submitted-by-lithuania) [dostęp: 10.02.2025].

Dla Litwy najważniejsza jest budowa połączeń: połączenie z UE i krajami południa UE. Jak wiemy z geografii, wszystkie szlaki będą przez Polskę. Dla nas zadaniem numer jeden jest jak najszybciej rozwinąć połączenie z Polską, aby państwa bałtyckie nie były „wyspą” w UE³⁹.

Dodał, że

[K]luczowy jest projekt Via Carpatia – jeśli wcześniej to było tylko połączenie południowo-wschodniej Europy z Europą Środkową, teraz są plany, aby przedłużyć to do Kłajpedy na Litwie. W ten sposób połączy się dwa wielkie projekty infrastrukturalne Via Baltica z Via Carpatia i powstanie bardziej rozbudowana sieć połączenia⁴⁰.

Po pięciu latach od tej wypowiedzi zauważamy duży postęp właśnie w tym obszarze. Via Carpatia, Via Baltica i Rail Baltica stały się najbardziej rozpoznawalnymi, flagowymi projektami priorytetowymi 3SI. Wszystkie trzy obejmują Litwę, umacniając połączenia z resztą UE⁴¹. Dużym sukcesem było wpisanie Via Carpatia do transeuropejskiej sieci transportowej TEN-T, łącząc wysiłki państw 3SI z potencjałem UE⁴².

Informacje o projektach priorytetowych co roku są zamieszczane w deklaracji ze szczytu. W Wilnie zapisano, że

Uznając aktualne, liczne wyzwania geopolityczne w szeroko rozumianym regionie 3SI, a także istniejące ograniczenia finansowe, wzywamy do wzmożenia wysiłków na rzecz realizacji projektów priorytetowych 3SI poprzez usprawnienie wykorzystania funduszy unijnych, krajowych, organizacji międzynarodowych i innych. Podkreślamy także potrzebę wyróżnienia tych projektów, które mają najszerzy zasięg regionalny. Utworzenie listy projektów infrastrukturalnych w oparciu o zasadę partnerstwa publiczno-prywatnego miałyby także istotne znaczenie dla potencjalnych inwestorów⁴³.

Koncepcja dalszych prac nad realizacją projektów priorytetowych 3SI wciąż się kształtuje. Sama lista ma już oddziaływanie promocyjne i pomaga zwrócić uwagę na konkretne potrzeby zgłaszane przez

³⁹ Wywiad z ambasadorem Litwy w Polsce, JE Eduardasem Borisovasem, 21 V 2019, w: A. Orzelska-Stączek, P. Ukielski, *Inicjatywa Trójmorza z perspektywy jej uczestników*, Warszawa 2020, s. 135.

⁴⁰ *Ibidem*.

⁴¹ P. Żurawski vel Grajewski, *Litwa wobec Inicjatywy Trójmorza w kontekście nadchodzącego szczytu IT w Wilnie*, <https://trojmorze.isppan.waw.pl/publikacje-w-ramach-centrum-badawczego-3si/litwa-wobec-inicjatywy-trojmorza-w-kontekście-nadchodzącego-szczytu-it-w-wilnie-11-kwietnia-2024-roku/> [dostęp: 10.02.2025].

⁴² https://transport.ec.europa.eu/document/download/f77d210-e40a-4765-805f-a-c88e3aba460_en?filename=TEN-T-revision-2023-annex-3.pdf [dostęp: 10.02.2025].

⁴³ Wspólna deklaracja z IX Szczytu Inicjatywy Trójmorza w Wilnie.

państwa. Mimo pojawiających się postulatów, aby tę listę ograniczyć do kilku flagowych projektów, z roku na rok liczba zarejestrowanych projektów się powiększa.

W ramach współpracy pod marką 3SI od strony instytucjonalnej interesującym podmiotem jest Fundusz Inwestycyjny 3SI. To innowacyjny instrument finansowy całkowicie odmienny od Funduszu Wyszehradzkiego. Litwa początkowo z pewną rezerwą podchodziła do koncepcji utworzenia Funduszu 3SI. Gdy w Bukareszcie 17 września 2018 roku podpisany został list intencyjny w sprawie powołania Funduszu Trójmorza przez instytucje finansowe z sześciu państw: Polski Chorwacji, Czech, Łotwy, Rumunii i Słowacji, nie było wśród nich przedstawiciela Litwy. Litwa dołączyła później i obecnie do udziałowców Funduszu Inwestycyjnego 3SI należą instytucje z dziewięciu państw, czyli wszystkich krajów 3SI poza Austrią, Czechami, Słowacją i Grecją. Fundusz jest postrzegany jako część 3SI z uwagi na swą nazwę i fakt, że w każdej deklaracji ze szczytów 3SI jest o nim fragment. Formalnie to jednak niezależny podmiot komercyjny. Z tego powodu nie udostępnia szczegółowych informacji finansowych o swej działalności, co dla badaczy stanowi utrudnienie.

Udział w Funduszu Inwestycyjnym 3SI wymagał od władz Litwy wysiłku organizacyjnego i stworzenia ram prawnych umożliwiających takie uczestnictwo. Sama koncepcja Funduszu była nowatorskim, śmiałym rozwiązaniem, obarczonym pewnym ryzykiem. Ze strony Litwy udziałowcem w funduszu został INVEGA Investicijų ir verslo garantijos, z wkładem 20 mln EUR, tak jak wszystkie pozostałe państwa, poza Polską (850 mln EUR) i Słowenią (22 mln EUR). INVEGA nie jest bankiem, lecz państwową instytucją finansową, której 17 października 2018 roku rząd nadał status Narodowej Instytucji Rozwoju⁴⁴. W 10-osobowej radzie zarządu Funduszu Inwestycyjnego 3SI ze strony Litwy zasiada Justinas Bučys⁴⁵. Fundusz zrealizował dotąd pięć inwestycji i na poziomie ok. 1 mld EUR zamknął etap gromadzenia funduszy. Żadna ze zrealizowanych inwestycji nie ma siedziby na Litwie, co bywa przedmiotem krytyki i poczucia, że inne państwa (w tym Estonia) osiągnęły większe korzyści. Jednocześnie można spotkać pozytywne opinie, że Fundusz realizuje zakładane cele, przynosi dywidendy (informacje o wysokościach dywidend nie są publicznie dostępne)

⁴⁴ "On 17 October 2018, the Government of the Republic of Lithuania granted ILTE status of a National Promotional Institution. On November 21, 2024, ILTE became the National Promotional Bank". <https://ilte.lt/en/about-ilte/founder/96> [dostęp: 10.02.2025].

⁴⁵ <https://3siif.eu/fund-structure> [dostęp: 10.02.2025].

i wypełnia zobowiązania finansowe, a także zapewnia udziały w inwestycjach w różnych państwach Europy Środkowej w trzech obszarach: infrastruktury energetycznej, transportowej i cyfrowej⁴⁶. W deklaracji z Wilna znalazł się zapis o utworzeniu specjalnej grupy roboczej, której zadaniem będzie przygotowanie podwalin pod następcę istniejącego funduszu. W programie Forum Biznesu, mającego miejsce 11 kwietnia w 2024 roku w Wilnie, zawarto punkt o podpisaniu listu intencyjnego dotyczącego powołania funduszu *Second Fund of the Three Seas Initiative*. Przedstawiciele INVEGA, Banku Gospodarstwa Krajowego, Ministerstwa Finansów Rumunii, Węgierskiego Bank Eksportu-Importu EXIM i Narodowego Banku Słowenii (*Slovenska izvozna in razvojna banka*, SID) podpisali list intencyjny w sprawie współpracy nad rozwojem takiego drugiego funduszu Inicjatywy Trójmorza (3SIIF II), który miał służyć finansowaniu projektów infrastrukturalnych. Ogólna ocena działalności pierwszego funduszu była pozytywna, choć nie udało się zrealizować wszystkich śmiałych zamierzeń, by przyciągnąć licznych inwestorów prywatnych do grona udziałowców i zapewnić strumień nowego finansowania w regionie.

Na szczycie w Wilnie po raz pierwszy pojawił się publicznie pomysł utworzenia kolejnego instrumentu finansowego – Funduszu Innowacji 3SI, we współpracy z Europejskim Funduszem Inwestycyjnym (EFI), czyli instytucją unijną, co jest nowym elementem. Zacieśnienie takiej współpracy byłyby bardzo pożądane z perspektywy Litwy.

WNIOSKI

Analiza aktywności Litwy w 3SI ukazuje, że jej sposób oddziaływania na instytucje regionalne opiera się na dużej aktywności i korzystaniu ze wszelkich możliwości, jakie są dostępne, z naciskiem na optymalne zarządzanie swoimi zasobami. Z tego względu prezydenci Litwy brali udział we wszystkich kolejnych szczytach 3SI, nawet w Dubrowniku w 2016 roku, gdy grono przedstawicieli na najwyższym szczeblu było wąskie, a samej koncepcji towarzyszyły pewne niejasności. Litwa podjęła się zorganizowania szczytu w Wilnie, wypełniając przez wiele miesięcy związane z tym obowiązki. Szczyt był sukcesem, w wymiarze politycznym świadczył o rozwoju 3SI, w wymiarze dyplomatycznym – poza liczną reprezentacją prezydentów państw 3SI przybyli przed-

⁴⁶ <https://trojmorze.isppan.waw.pl/fundusz-inwestycyjny-inicjatywy-trojmorza> [dostęp: 10.02.2025].

stawiciele innych państw i instytucji, miał też dużą wartość wizerunkową. Władzom Litwy udało się mocno zaakcentować kwestie dla nich priorytetowe, w szczególności zdecydowanie potępiono agresję Rosji (w deklaracji ze szczytu i w oficjalnych wystąpieniach). W Forum Biznesowym zarejestrowali się uczestnicy z 630 podmiotów z 36 państw, ale to Litwini stanowili około 1/3 tych podmiotów, dzięki czemu mogli nawiązać bezpośrednie kontakty nie wyjeżdżając ze stolicy. To była wyjątkowa szansa dla rozwoju kontaktów biznesowych ze starannie wyselekcjonowanymi uczestnikami na etapie rejestracji. Litwa osiąga dobre wskaźniki w obszarze listy projektów priorytetowych 3SI – 2 z 12 (16 %) projektów litewskich ma status zakończonych, w 3 (25%) zanotowano duży postęp. To lepsze wskaźniki od średniej. Litwa należy też do grona udziałowców Funduszu Inwestycyjnego 3SI i aktywnie bierze udział w pracach nad dwoma nowymi funduszami, co zapewnia jej dostęp do bieżących informacji oraz możliwość oddziaływania na ich kształt.

Przy analizie sposobów wpływania Litwy za pośrednictwem instytucji międzynarodowych na środowisko międzynarodowe zwraca uwagę jeszcze jeden istotny element, jakim jest umiejętność współdziałania różnych aktorów wewnętrznej sceny politycznej w warunkach rywalizacji i napięć z tym związanych. Szczyt 3SI i Forum Biznesu w Wilnie zostały zorganizowane zaledwie kilka tygodni przez wyborami prezydenckimi. O stanowisko głowy państwa ubiegali się urzędujący prezydent i premier, którzy jednocześnie współpracowali przy organizacji wydarzenia i brali w nim osobiście udział. Rywalizacja wewnętrzna nie wpłynęła na przebieg szczytu w sposób odczuwalny dla uczestników. Jest to istotna różnica w porównaniu do Polski, gdzie szczyt 3SI (28–29 kwietnia 2025) również miał miejsce kilka tygodni przed wyborami prezydenckimi (18 maja 2025).

Od strony teoretycznej neoliberalny instytucjonalizm pomaga wyjaśnić motywy i sposoby aktywności małego państwa w formacie współpracy międzynarodowej, jakim jest 3SI. Porządkuje ramy koncepcyjne i dostarcza narzędzi do zrozumienia motywów zachowań aktorów stosunków międzynarodowych, pomaga logicznie określać ich motywy i siłę sprawczą. Deklarowane cele 3SI w pełni wpisują się w założenia neoliberalnego instytucjonalizmu: grupa państw podejmuje współpracę w celu realizacji ich wspólnego interesu, by w ten sposób zdynamizować rozwój gospodarczy i podnieść poziom dobrobytu mieszkańców. Współpraca ta pod względem instytucjonalnym ewoluuje i nabiera coraz bardziej złożonych ram instytucjonalnych, co daje nowe możliwości.

Warto dodać, że w liberalizmie kluczowe znaczenie ma zasada równości państw i obowiązek powstrzymywania się od użycia siły zbrojnej, co dotyczy żywotnych interesów małych państw⁴⁷.

Priorytetem polityki zagranicznej Litwy pozostaje niezmiennie członkostwo w UE i NATO. Litwa uczestniczy w wielu formatach współpracy regionalnej, do których należą poza 3SI m.in. Zgromadzenie Bałtyckie, Nordycko-Bałtycka Ósemka, Rada Państw Morza Bałtyckiego, Dziewiątka Bukaresztańska, Trójkąt Lubelski. Na poziomie akademickim pojawiają się dyskusje dotyczące różnic między współpracą regionalną a subregionalną. Część autorów wyróżnia współpracę w węższych niż UE formatach europejskich mianem subregionalizmu, traktując je jako uzupełnienie regionalizmu. Takie właśnie ujęcie wybrali Gediminas Varvuolis, Gediminas Vitkus:

Aby lepiej zrozumieć postawę Litwy wobec 3SI, należy wziąć pod uwagę jej ogólny stosunek do integracji regionalnej i współpracy subregionalnej. Litwa jako pełnoprawny członek Unii Europejskiej jest głęboko zaangażowana w projekt europejski. Dla litewskiej elity politycznej utrzymanie i wzmocnienie samej Unii jest żywotnym interesem narodowym. Jednocześnie Litwa angażuje się w różne formaty współpracy subregionalnej⁴⁸.

Użycie koncepcji subregionalizmu pozwala zaakcentować priorytetową rolę UE. Litwa jest zainteresowana 3SI jako wewnątrzunijnym formatem, mającym na celu rozbudowę infrastruktury, wzmocnienie współpracy regionalnej i pogłębienie integracji UE. Dla władz litewskich pozostaje sprawą najwyższej wagi, aby działalność 3SI była wpisana w politykę UE. 3SI ma przyczyniać się do rozwoju rynku UE i zwiększenia połączeń między państwami UE, przynosząc konkretne korzyści.

BIBLIOGRAFIA

- Alvesson M., Spicer A., *Neo-Institutional Theory and Organization Studies: A Mid-Life Crisis?*, „Organization Studies”, <https://doi.org/10.1177/0170840618772610> [dostęp: 10.02.2025].
- Bajda P., *Małe państwo europejskie na arenie międzynarodowej. Polityka zagraniczna Republiki Słowackiej w latach 1993–2016*, Kraków–Warszawa 2018.

⁴⁷ A. Kosowska, *Duża Unia małych krajów*.

⁴⁸ G. Varvuolis, G. Vitkus, *Lithuania: The Search for Synergies*, w: A. Sprūds, M. Vargulis (red.), *Three Seas Initiative: Mapping National Perspectives*, Latvian Institute of International Affairs, 2022, s. 113–125, https://liia.lv/en/publications/three-seas-initiative-mapping-national-perspectives-1002?get_file=1 [dostęp: 10.02.2025].

- Baldacchino G., Wivel A. (red.), *Handbook on the Politics of Small States*, Cheltenham 2020.
- Błaszczak J., *Different Forms of Summit Diplomacy. Case Study Analysis of the Visegrád Group, the Bucharest Nine, and the Three Seas Initiative*, „Romanian Journal of European Affairs”, June 2024, t. 24, nr. 1, s. 127–141.
- Błaszczak J., *Szczyt Trójomorza w Wilnie*, <https://trojmorze.isppan.waw.pl/szczyty-trojmorza/szczyt-trojmorza-w-wilnie> [dostęp 10.02.2025].
- Česnakas G., Juozaitis J. (red.), *European Strategic Autonomy and Small States Security in the Shadow of Power*, London–New York 2023.
- Czachór Z., Jaskulski A., *Instytucje i instytucjonalizm w analizie integracji i Unii Europejskiej*, w: J. Czaputowicz (red.), *Studia europejskie. Wyzwania interdyscyplinarności*, Warszawa 2014, s. 161–174.
- Czaputowicz J., *Mapa współczesnego liberalizmu: Neoliberalny instytucjonalizm, nowy liberalizm, liberalny internacjonalizm*, w: E. Haliżak, R. Ożarowski, A. Wróbel (red.), *Liberalizm i neoliberalizm w nauce o stosunkach międzynarodowych. Teoretyczny pluralizm*, Warszawa 2016, s. 17–36.
- Duffield J.S., *What Are International Institutions*, „Political Science Faculty Publications” 2007, https://scholarworks.gsu.edu/political_science_facpub/39 [dostęp: 10.02.2025].
- Grumbinaitė I., *The Rotating European Union Council Presidency and Small Member States. Small States, Big Challenge*, London 2024.
- Jackson R., Sørensen G., *Wprowadzenie do stosunków międzynarodowych. Teorie i kierunki badawcze*, Kraków 2012.
- Keohane R.O., *International Institutions: Two Approaches*, „International Studies Quarterly” 1988, nr 32 (4), s. 383–384.
- Keohane R.O., Murphy C.N., *International institutions*, w: M. Hawkesworth, M. Kogan (red.), *Encyclopedia of Government and Politics*, s. 871–886.
- Kosowska A., *Duża Unia małych krajów – państwa małe w Unii Europejskiej*, w: R. Żelichowski (red.), *Małe państwa Europy Zachodniej i terytoria o statusie specjalnym*, Warszawa 2008, s. 13–34.
- Orzelska-Stączek A., *Fundusz Inwestycyjny Inicjatywy Trójomorza: Geneza i etapy rozwoju*, „Studia Polityczne” 2023, t. 51, nr 1, s. 133–149, <https://doi.org/10.35757/STP.2023.51.1.06>.
- Orzelska-Stączek A., *Problem instytucjonalizacji współpracy regionalnej w Europie Środkowej na przykładzie Inicjatywy Trójomorza i Funduszu Trójomorza*, „Analizy Międzynarodowe” 2022, nr 2 (4), s. 49–56.
- Orzelska-Stączek A., *The Three Seas Initiative as an Opportunity and a Challenge for Small States*, w: P. Bajda (red.), *Small States within the European Union. Challenges – Dilemmas – Strategies*, Warszawa 2023, s. 127–150.

- Orzelska-Stączek A., Ukielski P., *Inicjatywa Trójmorza z perspektywy jej uczestników*, Warszawa 2020.
- Pukszto A., Eismontas R., *Lithuania and the Three Seas Initiative: From Scepticism to Leadership*, w: A. Orzelska-Stączek (red.), *The Three Seas Initiative. An Original Concept of Regional Cooperation in Different Approaches*, Warszawa 2024, s. 109–132.
- Sprūds A. i Vargulis M. (red.), *Three Seas Initiative: Mapping National Perspectives*, Ryga 2022.
- Surmacz B., *Instytucja dyplomacji w czasach zmiany*, w: M. Pietraś, S. Michałowski, I. Hofman (red.), *Państwo w czasach zmiany*, Lublin 2018, s. 247–268.
- Varvuolis G., *The Three Seas Initiative: New Breathing for North–South Connectivity in the Context of Current Geopolitical Shifts in Europe*, „Lithuanian Foreign Policy Review” 2024, nr 41, s. 35–39.
- Varvuolis G., Vitkus G., *Lithuania: The Search for Synergies*, w: A. Sprūds, M. Vargulis (red.), *Three Seas Initiative: Mapping National Perspectives*, Latvian Institute of International Affairs, 2022, s. 113–125, https://liia.lv/en/publications/three-seas-initiative-mapping-national-perspectives-1002?get_file=1 [dostęp: 10.02.2025].
- Wilczek J., Rudowski A., *Fundusz Trójmorza. W stronę instytucjonalizacji Inicjatywy?*, Warszawa 2021, https://interethnicum.pl/wp-content/uploads/2022/01/BAROMETER_3_final.pdf [dostęp: 10.02.2025].
- Wspólna deklaracja z IX Szczytu Inicjatywy Trójmorza w Wilnie, 11 kwietnia 2024, <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/wspolna-deklaracja-9-szczytu-inicjatywy-trojmorza-w-wilnie,83860> [dostęp: 10.02.2025].
- Żurawski vel Grajewski P., *Litwa wobec Inicjatywy Trójmorza w kontekście nadchodzącego szczytu IT w Wilnie*, <https://trojmorze.isppan.waw.pl/publikacje-w-ramach-centrum-badawczego-3si/litwa-wobec-inicjatywy-trojmorza-w-kontekście-nadchodzacego-szczytu-it-w-wilnie-11-kwietnia-2024-roku/> [dostęp: 10.02.2025].

Agnieszka Orzelska-Stączek – profesor w Instytucie Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk, gdzie pracuje od 1999 roku. Kierowała projektem pt. *Centrum Badawcze Inicjatywy Trójomorza przy ISP PAN* (od września 2022 roku do lutego 2025 roku), była kierownikiem Zakładu Europy Środkowo-Wschodniej i Badań Postsowieckich ISP PAN (od lipca 2021 do grudnia 2022 roku). Zainteresowania badawcze: polityka zagraniczna Polski, współpraca regionalna, UE. Wybrane prace: *Od Europy Środkowo-Wschodniej ku Europie Środkowej: Nazwa regionu w polskim dyskursie akademickim*, w: *Wschód Zachodu? Szukając tożsamości Europy Środkowej* (Warszawa 2023); *The Three Seas Initiative: An Original Concept of Regional Cooperation in Different Approaches* (Warszawa 2024).

Agnieszka Orzelska-Stączek – professor at the Institute of Political Studies of the Polish Academy of Sciences (ISP PAN), where she has been working since 1999. She led the project The Three Seas Initiative Research Center at the ISP PAN (from September 2022 to February 2025). She served as head of the Department of Central and Eastern Europe and Post-Soviet Studies at the Institute (from July 2021 to December 2022). Research interests: Polish foreign policy, regional cooperation, the European Union. Selected works: *From Central and Eastern Europe to Central Europe: The Name of the Region in Polish Academic Discourse*, in: *The East of the West? In Search of Central Europe's Identity* (Warsaw 2023); *The Three Seas Initiative: An Original Concept of Regional Cooperation in Different Approaches* (Warsaw 2024).